

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ
УЧРЕЖДЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ
«ПОЛОЦКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»**

**РОМАНО-ГЕРМАНСКАЯ ФИЛОЛОГИЯ
В КОНТЕКСТЕ НАУКИ И КУЛЬТУРЫ**

Международный сборник научных статей

**Новополоцк
ПГУ
2013**

ШВЕДСКИЕ НАРОДНЫЕ БАЛЛАДЫ

Е.А. Папакуль (Полоцк, ПГУ)

Ва ўсіх скандынаўскіх краінах прадстаўлены жанр вуснай апавядальнай паэзіі, які па-дацку і па-нарвежску звычайна называецца *folkeviser*, а па-шведску – *folkvisa*. І першае, і другое слова – калка з нямецкага слова *Volkslied* «народная песня», якое было ўведзена ў канцы XVIII стагоддзя знакамітым піянерам рамантычнай фалькларыстыкі Гердэрам. У апошні час, аднак, у Скандынавіі распаўсюджваецца і адпаведнае слова «баллада» (шведскае *ballad*, дацкае і нарвежскае *ballade*), як гэты жанр звычайна завецца ў іншых еўрапейскіх краінах (англійскае *ballad*, нямецкае *Ballade* і г. д.). Па-ісландску гэты жанр завецца *fornkvæði* (літаральна «старажытная песня»), а па-фарэрску – і проста *kvæði* «песня». Проста «песняй» гэты жанр называўся ў вуснай традыцыі па ўсёй Скандынавіі (па-дацку *viser*, па-шведску *visa* і г. д.). Лічыцца дакладна вызначаным, што ў Скандынавіі баллада – гэта жанр сярэднявечны, то бок ён узнік прыблізна ў XII–XIII стагоддзі, і раней за ўсё – у Даніі. Аднак ніякіх прамых сведчанняў пра тое, як узнік гэты жанр, па сутнасці, няма.

Баллада прадстаўлена ў Скандынавіі толькі ў запісах Новага часу. Ад канца XVI і XVII стагоддзяў захаваўся шэраг рукапісных зборнікаў дацкіх баладаў. Як правіла, гэтыя зборнікі – свайго роду жаночыя альбомы (відаць, баллады былі тады моднай забаўкай сярод знатных дамаў). Да канца XVI–XVII стагоддзя адносяць і найстаражытныя шведскія рукапісныя зборнікі баладаў (яны былі выдадзеныя ў трох тамах А. Нурэнам у 1884–1925 гг.). У канцы XVI стагоддзя ў Даніі з’явіліся і першыя лубачныя выданні. Пасля іх было шмат і ў Даніі, і ў Швецыі, і яны, верагодна, аказалі значны ўплыў на вусную традыцыю. Але сістэматычнае збіральніцтва баладаў (прычым не толькі іх тэкстаў, але і іх мелодый) пачалося ў Скандынавіі толькі ў эпоху рамантызму. Мастацкія вартасці гэтага жанру былі тады ўпершыню ацэненыя. Баллады існавалі ў той час выключна ў сялянскім асяроддзі. Таму яны і сталі называцца «народнымі песнямі». У Швецыі збіральніцтва баладаў адносіцца да самага пачатку XIX стагоддзя, і яго вынікам былі першыя выданні шведскіх балад (А.А. Афселиуса і Э.Г. Гейера ў трох тамах у 1814–1818 гг. і А.І. Арвідсана ў трох тамах у 1834–1842 гг.). Тады ж пачалося і збіральніцтва баладаў у Даніі, і там іх было сабрано больш за ўсё. Знакамітае выданне дацкіх балад, якое пачаў С. Грунтвіг у 1853 г., працягнуў А. Ольрык і завяршыў Х. Грунэр-Нільсан у 1943 г., – гэта адно з самых манументальных выданняў фальклору наогул (дзесяць велізарных тамоў!). У ім змешчаныя ўсе наяўныя запісы дацкіх баладаў. Найстаражытныя ісландскія рукапісныя зборнікі адносяцца да XVII стагоддзя. Ісландскія баллады былі выдадзеныя С. Грунтвігам і Ёўнам Сігурдсанам у двух тамах у 1855–1885 гг. і Ёўнам Хельгасанам у пяці тамах у 1962–1970 гг. Найстаражытныя запісы фарэрскіх балад адносяцца да канца XVIII стагоддзя, і на працягу XIX стагоддзя выйшла некалькі выданняў (выданні Х.К. Лёнгбю ў 1882 г., В.У. Хамерсхаймба ў 1851, 1855 і 1891 гг. і С. Грунтвіга ў 1886 г.). Пазней за ўсё пачалося збіральніцтва нарвежскіх баладаў – толькі ў саракавых гадах XIX стагоддзя, і першыя выданні з’явіліся толькі ў сярэдзіне XIX стагоддзя (выданні М.Б. Ланста ў 1852–1853 гг. і С. Бюге ў 1858 г.). У канцы XIX і XX стагоддзі выйшла таксама некалькі папулярных выданняў скандынаўскіх баладаў – дацкіх (С. Грунтвіга, А. Ольрыка, Э. фон дэр Рэке), шведскіх (С. Эка, Б. Юнсана), нарвежскіх (К. Лістэля і М. Му, У. Бе і С. Сульхейма) [1, с. 211 – 214].

Скандынаўскія баллады – велізарны літаратурны пласт. Тэматычна іх падзяляюць на гераічныя, легендарныя, гістарычныя, казачныя ды рыцарскія (якія часцей за ўсё з’яўляюцца бытавымі), хаця гэты падзел вельмі ўмоўны [1, с. 228]. Увазе чытачоў прапануецца пераклад на беларускую мову трох скандынаўскіх баладаў. Арыгінальныя тэксты (акрамя балады *Herr Holger*, якая з’яўляецца адаптаванай версіяй і мае, верагодна, дацкае паходжанне) былі ўзятыя са зборніка «Старажытныя шведскія песні» Адольфа Івара Арвідсана 1837 года [2]. Баллада *Bergman och Herreman* была запісаная ў мясцовасці Östergöthland і ўзнікла, па меркаваннях даследчыкаў, дастаткова позна. Тэкст *Warulfven* разам з мелодыяй, пад якую ён выконваўся, запісаныя ў Södermanland. Гэтая баллада мае некалькі варыянтаў і вядомая пад рознымі назвамі.

ЛІТАРАТУРА

1. Стеблин-Каменский М.И. Скандинавская баллада / Г.В. Воронкова, Игн. Ивановский, М.И. Стеблин-Каменский. – СПб.: Наука, 2006. – 275 с.
2. Ardwidsson A.I. Svenska fornsånger. En samling af kämpvisor, folk-visor, lekar och dansar, samt barn- och vall-sånger. Andra delen / Adolf Iwar Ardwidsson. – Stockholm: tryckt hos P.A. Norstedt söner, Kongl. Boktryckare, 1837 – 482 s.

Herr Holger

*Fru Tala hon drömde hon drömde i natt,
Vak upp här är en god tid.
Att den rike herr Holger han skulle ge tappt,
Den rike herr Holger.*

*«Jag drömde, jag drömde om vår gångare grå,
Han bar dig till tinget du dödde där uppå!»*

*«Min kära fru Tala du säg icke så,
Dina drömmar kan väl vakna om en åtta år».*

*De stötte på dörren med stänger och spjut:
«Är herr Holger här in där så skall han här ut».*

*Herr Holger han talte till svennerna två:
I läggen gullsadeln på gångaren grå.*

*När som de var komna till Köpenhamn,
Der ständar kung Kristian på hvitan den strand.*

*I varen välkommen herr Holger till mig,
Herr Holger, herr Holger det kostar ditt lif.*

*Kung Kristian klippte det hufvudet af,
Så blodet det neder till fötterna rann.*

*När fru Tala fick se hennes herre var lik,
Så domnas hon under skarlaknen hvit.*

*Herr Holger blev grafven när klockan var tolf,
När klockan var elfva så kom han igen.*

*Han klappar på dörren med fingrarna små:
«Fru Tala stig upp och dra låsarna frå.*

*Med ingen så hafver jag stämman utsatt
Och ingen så släpper jag in uti natt.*

*Min kära fru Tala, gif bonden sin ko
För i helvete der är så svårt att bo.*

*Fru Tala, gif Romman och Skromman igen,
För i helvete är så svårt att brinna för din vän».*

*«Nej, om jag så skulle i helvete som svan,
Så vill jag ej blifva utfattig försann.*

*Får du i helvete med svennerna dina!
Vak upp här är en god tid.
«Så kommer jag efter med möerna mina».
Den rike herr Holger.*

Гэр Хольгер

*Фру Таля апоўначы ўбачыла ў сне:
Прачніся, наблізіўся час,
Багаты гэр Хольгер, сужэнец яе,
Павінен панесці адказ.*

*«На суд цябе конь твой у сне маім нёс,
Забіты там быў ты. Бязлітасны лёс!»*

*«Каханая Таля, хай восем гадоў
Не бачыць табе гэтых жудасных сноў».*

*Ды вершнікаў голас пачуўся: «Мы тут,
Бо Хольгера кліча кароль наш на суд».*

*І Хольгер двум служкам сваім загадаў
Запрэгчы каня, каб ён золатам ззяў.*

Калі ў Капенгаген махляр прыскакаў,

*«Я рады, гэр Хольгер, цябе тут вітаць,
Табе ж гэта будзе жыцця каштаваць».*

*Ён Хольгеру сцяў галаву, ды пацёк
Крывавы ручай да злачынцавых ног.*

*Пабачыўшы мужа-нябожчыка труп,
Фру Таля здранцвела нямая, бы слуп.*

*Апоўдні ў магіле Гэр Хольгер ляжаў,
Ды а адзінацатай з мёртвых паўстаў.*

*Пагрукаў у дзверы ён тонкай рукой:
«Прачніся, фру Таля, бо муж гэта твой.*

*Паслухай параду маю, а пасля
Вярнуся ў пякельнае вогнішча я.*

*Прашу ад цябе я ўсяго аднаго:
Аздай селяніну карову яго,*

*Ды Скруману з Романам грошы варні,
Бо ў пекле нязносна гарэць у агні».*

*«Жабрачкаю стаць, каб ісці да чарцей,
Бы белая лебедзь?! Ніколі! Далей*

*Гары ў апраметнай ды служкі твае!»
Прачніся, наблізіўся час.
«Хай д'ябал крыху пачакае мяне».
Павінен панесці адказ.*

Bergman och Herreman

*Bergman och Herreman de sutto till bord,
Gardi hej, gardi gardi noah!
De talte så många skämtande ord.
Aldralängaste kort, för han var en baron!*

*Bergman han talte till Herreman alltså:
«Kan jag Liten Kerstin, kära dottren din få?» –*

*«Liten Kerstin, kära dottren min, kan du intet få,
Hon förlofvade sig med sin fästeman i går».*

*«Och kan jag intet Liten Kerstin, kära dottren din få,
Så skall jag låta elden öfver slottet ditt gå».*

*«För än du skall låta elden öfver slottet mitt gå,
Förr skall du Liten Kerstin, kära dottren min få!»*

*Och Bergman han gångar sig åt stallet in,
Der skådar han alla fålarne omkring.*

*Han stryker den bruna, han klappar den grå,
Den yttersta han lägger guldsadel uppå.*

*Så satte han Liten Kerstin deruppå,
För de skulle rida till Bergmans gård.*

*När som de kommo till en bro,
Så gifver han henne de silfverspända skor.*

*När som de kommo till en väg,
Så gifver han henne de guldringar fem.*

*När som de kommo till ett berg,
Då berget det öppnas och Bergman sprang in.*

*Liten Kerstin hon svänger på betslet omkring,
Så rider hon till sin faders gård hem.*

*När som hon kom till sin käre faders gård,
Ute for henne käre faderen står.*

*Han frågade henne med trognaste själ:
«Huru slapp du Bergman så väl?» –*

*«Det finnes väl så många ungarlar till;
Gardi hej, gardi gardi noah!
Men intet gifter jag mig der trollden far in».
Aldralängaste kort, för han var en baron!*

Бэргман і Хэрэман

*Раз Бэргман і Хэрэман елі-нілі,
Гардзі хэй, гардзі гардзі хэй!
Размовы вясёлыя жвава вялі.
Стары ды нікчэмны, затое барон!*

*І мовіў тут Бэргман: «Намер мой такі:
Дачкі тваёй Керсцін пращу я рукі».*

*«Спазніўся ты, Бэргман, – адказ яму быў, –
Учора на шлюб я яе блаславіў».*

*«Калі ж яна жонкай не стане маёй –
Спало я твой замак, зраўнуў з зямлёй!»*

*«Не трэба, працу цябе, замак паліць,
Я згодны дачку тваёй жонкай зрабіць».*

*І Бэргман з усмешкай у стайню пайшоў,
Там коней дзівосных багата знайшоў.*

*Ён шэрага болей за ўсё ўпадабаў,
Сядло на яго залатое паклаў.*

*І Керсцін затым на каня пасадзіў,
Бо ў шлях выпраўляцца ім час ужо быў.*

*Калі яны мост праязджалі стары,
Паднёс хітры Бэргман дзяўчыне дары:*

*Пярсцёнкаў з чырвонага золата пяць,
Ды боцікі, што нібы срэбрам зіхцяць.*

*Калі ж да гары даскакалі яны,
Раскрыў скалу Бэргман ды ўскочыў туды.*

*А Керсцін за цуглі сханіла каня,
Ды вобцас пагнала яго ад здання.*

*Дадому ж калі шэры конь даскакаў,
Яе любы бацька ля брамы стаяў.*

*З лагоднай пяшчотай пачаў ён пытаць:
«Як здолела, Керсцін, ты вольнаю стаць?»*

*«Хлапцоў нежанатых у нас не злічыць,
Гардзі хэй, гардзі гардзі хэй!
А з тролем пачварным не буду я жыць».
Стары ды нікчэмны, затое барон!*

Warulfven

Jungfrun hon bad sin moder om lof,
För linden han dammar uti lunden!
Att hon må till sin käraste gå.
Ty hon var med älskona bunden!

«Gerna skall du till din käraste få gå,
«Akta dig väl för den lilla ulfven grå». –

«Nog aktar jag mig för lilla ulfven grå,
«Bara att jag till min käraste får gå!»

Jungfrun hon går sig åt rosende lund,
Då möter hon den lilla ulfven grå.

«Hör du, lilla ulf, inte biter du mig,
«Det röda guldband det gifver jag dig». –

«Det röda guldband det har jag när jag kan;
«Men aldrig så skön jungfru jag fann».

Jungfrun sprang upp i det högaste träd:
«Men torsa dig hit om du biter mig här!»

Ulfven gaf upp ett så hiskeligt rop,
Så trettio ullvar de kommo på en hop.

De refvo och sleto det trädet omkull,
Så att jungfrun föll ned i den jordiska mull.

Jungfrun gaf upp ett så `nt hiskeligt rop,
Så att det hördes till Herr Peders borg.

Herr Peder han sadlade gångaren grå,
Han red litet fortare än lilla fogeln flög.

Herr Peder han red sig åt rosende lund.
Då möter han ulfven med fostret i mund.

När det blef dager och dager blef ljus,
Då var det tre lik i Herr Peders hus.

Det ena var Herr Peder, det andra var hans mö,
För linden han dammar uti lunden!
Det tredje det fostret som ulfven ref till död.
Ty hon var med alskona bunden!

Warulfven

Jungfrun hon bad sin moder om lof,
För linden han dammar uti lunden!
Att hon må till sin käraste gå.
Ty hon var med älskona bunden!

«Gerna skall du till din käraste få gå,
«Akta dig väl för den lilla ulfven grå». –

«Nog aktar jag mig för lilla ulfven grå,
«Bara att jag till min käraste får gå!»

Jungfrun hon går sig åt rosende lund,
Då möter hon den lilla ulfven grå.

«Hör du, lilla ulf, inte biter du mig,
«Det röda guldband det gifver jag dig». –

«Det röda guldband det har jag när jag kan;
«Men aldrig så skön jungfru jag fann».

Jungfrun sprang upp i det högaste träd:
«Men torsa dig hit om du biter mig här!»

Ulfven gaf upp ett så hiskeligt rop,
Så trettio ullvar de kommo på en hop.

De refvo och sleto det trädet omkull,
Så att jungfrun föll ned i den jordiska mull.

Jungfrun gaf upp ett så `nt hiskeligt rop,
Så att det hördes till Herr Peders borg.

Herr Peder han sadlade gångaren grå,
Han red litet fortare än lilla fogeln flög.

Herr Peder han red sig åt rosende lund.
Då möter han ulfven med fostret i mund.

När det blef dager och dager blef ljus,
Då var det tre lik i Herr Peders hus.

Det ena var Herr Peder, det andra var hans mö,
För linden han dammar uti lunden!
Det tredje det fostret som ulfven ref till död.
Ty hon var med alskona bunden!